

**ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДИСКУРС «ЛИСТИ ДО ОЛЕСЯ ГОНЧАРА»:
АДРЕСАТНО-АДРЕСАНТНА СТРАТЕГІЯ
THE EPISTOLARY DISCOURSE "LETTERS TO OLES HONCHAR":
AN ADDRESSEE-ADDRESSER STRATEGY**

Н. С. СТЕПАНЕНКО, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації
N. S. STEPANENKO, Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Journalism and Linguistic Communication

E-mail: stepanenko_nina@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0934-784X>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Анотація. Статтю присвячено аналізу епістолярного дискурсу як одного з функційних різновидів літературної мови з притаманними йому окремишніми завданнями, функцією, формою репрезентації (листування), структурою (відносно уніфіковані початок та кінець, основна частина), засобами мовної організації. Адресатно-адресантну модель дискурсу «Листи до Олеса Гончара» проінтерпретовано з погляду тріадної рецепції «адресат – адресант – читач», особливостей його листовної вербалізації, аксіологічних маркерів. Комплексно досліджено 895 кореспонденцій майстрів художнього слова, а також публіцистів, літературознавців, митців до письменника світової слави О. Гончара. Основну увагу приділено специфіці експлікації в окремих листувальних контекстах і в усьому дискурсі загалом адресатно-адресантної комунікативної стратегії. З'ясовано її текстотвірний потенціал, встановлено компонентний склад репрезентанта (репрезентантів) адресантної позиції крізь призму моно-, бі- та поліадресантності. Розкрито адресатно-апелятивний потенціал реального одержувача інформації [Олесь, Гончар, Олесь (Олександр) Гончар, Олесь (Олександр) Терентійович; пан, товариш, друг, синок, батько, наставник, земляк, учитель та ін.]. Удокладнено схарактеризовано його синтагматичний ресурс з оперттям на максимально конкретизоване через лексико-семантичний корпус ад'єктивних та прономінативних приадресатних поширювачів аксіологічне тло.

Ключові слова: епістолярний стиль, листи, Олесь Гончар, двокнижжя «Листи до Олеса Гончара», адресатно-адресантна стратегія, реальний адресат, адресатно-апелятивний потенціал реального одержувача інформації, вокатив.

Актуальність (Introduction). Епістолярному стилеві, першопочатки якого пов'язані з найдавнішою писемною добою української мови, судилася особлива історія. У ній вирізняють періоди розквіту / занепаду, спричинені дією екстралінгвальних чинників, передусім таких як українська державність / бездержавність, піднесення / падіння української культури. Важливу роль у становленні цього функційного різновиду мови зіграли вітчизняні письменники, культурні діячі. Вони залишили досконалі зразки різножанрового листування, які й дотепер не втратили своєї інформативної і мовно-виражальної значущості. Використовувані ними вербалізаційні атрибути, багатство словникового складу, монологічні взірці продовжують активно побутувати в сучас-

ному листувальному контексті.

Науковий інтерес до епістолярного стилю, як і до інших, давній та постійний. Утривавлене й поліаспектне інтерпретування листа як особливого жанрово неоднорідного документа не зняло дискусійної напруженості довкола цієї проблеми. На переконання одних мовознавців, кореспонденцію загалом і будь-які її конкретні фрагменти не можна вважати самостійним, самодостатнім сегментом мови з притаманними йому функціями, завданнями, лінгвальними маркерами, внутрішніми системними відношеннями, тому що його «диференц. ознаки ... перекриваються ознаками більш узагальнених структурно-функц. стилів (офіційно-ділового, публіцистичного, розмовного)» [11, с. 676]. Запечено також існування епістолярного

дискурсу чи навіть епістолярного тексту. Інші вчені за досліджуванним стилем закріплюють статус самостійного функційного різновиду літературної мови, який «обслуговує сферу письмових приват. або приват.-офіц. відносин» і вживається переважно в листуванні [11, с. 180]. Ще інші науковці трактують епістолярний набуток як органічний синкретичний конституент традиційно виокремлюваних стилів, зокрема розмовного, публіцистичного та художнього (йдеться про неофіційне листування), а почасти й офіційно-ділового (мовиться про офіційне листовне спілкування), доводять, що сукупність епістолярних текстів недоречно вважати функційним стилем насамперед тому, що вона є віддзеркаленням комунікативних ситуацій, які різко відрізняються, навіть контрастують, і прагматичних інтенцій, які структурують різні листи, а все це дає підстави вирізняти останні у складі інших функційних стилів як їхні специфічні жанрові модифікати (див., напр.: [9]). Відповідно до розгляданої концепції окремо взяті кореспонденції є невід'ємними складниками різних функціональних стилів, а канва кожного листа – ієрархізованим синтезом кількох стилів мови. Отже, термін «епістолярний стиль» можна визнати лише за умови, якщо комплекс різних стилів уважати одним єдиним складним механізмом (див., напр.: [6]).

Кожна з поданих версій оперта на аргументи, які знаходять підтримку або спростування, що засвідчує складність внутрішньої природи епістолярного контенту, спричиненої передусім синкретичною природою цього феномену. Вона, проте, не обмежена епістолярною цариною, а знаходить послідовний вияв в інших стилях, наслідком чого є їхнє внутрішнє диференціювання, тобто виокремлення в їхньому складі жанрових різновидів, як-от: науковий стиль → власне науковий, науково-популярний, науково-навчальний, науково-публіцистичний, виробничо-технічний підстили. Видається не зовсім коректним вилучення зі стильової парадигми епістолярію, тлумачення його як синкретичного доважка того або того стилю. Відносну самостійність аналізованого мовного явища демонструють не лише закріплені за ним специфічні функції, форми репрезентації, а й загальна

структура, правила та технології листувальної архітекτονіки (уодноманітнені вступ і завершальна частини, наповнена посланнями-вітаннями, побажаннями, а нерідко й компліментами основна частина), а також засоби лінгвоорганізації, а саме: використання звертань, традиційних клішованих початків і закінчень, народно-розмовної лексики та фразеології тощо (пор.: [11, с. 160]).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим питанням епістолярного стилю присвячені праці вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: М. Бахтіна, І. Білодіда, С. Богдан, О. Братаніч, Л. Булаховського, Л. Вашків, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюха, Н. Журавльової, Н. Ковальової, С. Комарової, К. Ленець, Л. Лушпинської, Г. Мазохи, Л. Мацько, Л. Морозової, А. Найруліна, Л. Нижнікової, Е. Ножкіної, Н. Павлик, М. Пилинського, П. Плюща, С. Скварчинської, І. Черкез, Б. Шарпила, Л. Шитик та ін. Ґрунтовного дослідження потребує практика різножанрового листування окремих адресантів із різними людьми й різних адресантів з окремими людьми. Ці майбутні студії в єдності своїй проллють світло на загальні та часткові проблеми епістолярного дискурсу й послужать переконливими аргументами для з'ясування його ніші в системі мовних стилів.

Об'єктом пропонованої студії є листи видатних, відомих, менш знаних майстрів пера, митців, а нерідко й простих працівників культури до видатного письменника, громадського, державного діяча ХХ століття О. Гончара, а предметом – адресатно-адресантна стратегія цього епістолярного феномену з укладеною характеристикою отримувача інформації.

Мета статті – комплексний аналіз адресатно-адресантної стратегії дискурсу «Листи до Олеса Гончара» з погляду тріадної рецепції «адресат – адресант – читач», особливостей листовної її вербалізації, аксіологічних маркерів.

Методи дослідження. Специфіка теми дослідження логічно передбачала застосування таких взаємозумовлювальних і взаємодоповнювальних методів: описового (для систематизування та класифікування добутого методом суцільної вибірки фактажу), контекстуально-інтерпретаційного (для декодування авторсько-

го задуму), прагматичного (для інтерпретування ролей адресата й адресанта в комунікативному просторі листувального міні-, макро- та макроконтексту).

Результати. Привертає увагу те, що новітня доба масового спілкування з її електронномедійним та інтернетним ресурсом катастрофічно звузила епістолярну сферу – розлогі листи змінили лаконічні, конотативно зневиразнені повідомлення, для відправлення яких існують модерні спеціальні засоби. Нині вихід у світ епістолярного видання – рідкісне явище, до того ж воно – головно відгомін минулого й лише зрідка – креативний продукт сьогодення. Важливою натеperішньою духовною подією стала з'ява двокнижжя «Листи до Олеса Гончара» [7]. У цій праці, за твердженням її впорядника М. Степаненка, «як у фокусі, віддзеркалена ... система буття, саме життя в усіх реальних і омріяних вимірах, у всьому об'єктивно-суб'єктивному багатогранні» через промовистий ракурс – «епістолярну панораму, представлену знаними в письменницько-журналістсько-мистецьких колах особистостями» [7, с. 6]. Їхні думки, погляди, бажання, рекомендації, зауваження, розмисли звернені до «художника світла, його дослідника, зображувача й поета» (М. Бажан), «праведника нації» (Ю. Мушкетик), «гордості всієї ... літератури» (М. Тихонов) О. Гончара [там само]. Об'єднуючись в окремі сюжети, вони формують той інформативний феномен, який називають соціальною пам'яттю, що є стрижнем культури, мови, духовності нації, національної свідомості, національної ідеї (див.: [13, с. 93]).

Адресат та адресант мають «референційну відповідність» [14, с. 93], формують антропоцентричну модель епістоли або, за іншою термінологією, «антропоцентр ... комунікації» [5, с. 102] з притаманною йому низкою «текстотвірних тактик: від найпростішої інформативної до “режисерських”, “суддівських”, “філософських”, “ліричних” і под.» [2, с. 205]. В аналізованому листувальному контексті вони постають як комунікативні партнери, створюючи паритет: перший із них перед епістолярною розмовою вимodelьовує у своїй свідомості майбутню реакцію другого [15, с. 551–552], а вже потім подає персональну / імперсональну,

індивідуалізовану / узагальнену інформацію, тоді як другий покликаний сприймати, інтерпретувати та відповідно реагувати на неї, осягаючи зміст, декодуючи ті або ті вербальні маркери, зважаючи на орнаменталізацію, психологізацію, естетизацію, прагматизацію й інші чинники ідентифікування мовно-ментальної сфери повідомлюваного [12, с. 142–144]. Якщо залучити фонові знання й накласти огрім змісту простудійованих епістол на матрицю реальності, поіменованої «письменницька, державницька, громадська, культурна діяльність О. Гончара», то можна без найменших вагань твердити про таку закономірність: «кінцевий споживач повідомлення; у міжособистісному спілкуванні – особа, яка сприймає повідомлення і у відповідності зі своїми когнітивними стратегіями і конкретними конституативними умовами інтерпретує повідомлення адресанта» [1, с. 318], повною мірою або частково виконав основні прохання, побажання індивідуальних чи колективних адресатів. Це послідовно засвідчують сумлінно підготовлені впорядником розлогі примітки та коментарі до аналізованого видання [7, т. 1, с. 549–732; т. 2, с. 429–571] і підготовлені до друку Валентиною Гончар «Щоденники» О. Гончара [4].

Адресанта класифікують за різними параметрами. У досліджуваному матеріалі він є не текстовим, уявним, гіпотетичним, словом, віртуальним, а реальним «учасником акту текстової комунікації, на якого скерований мовленнєвий продукт» [3, с. 153], власне адресатом, диференційованим, імпліцитним, одноосібним, репрезентованим прецедентним ім'ям – О. Гончар, причому ступінь прецедентності не обмежений часовими (період земного буття письменника – друга половина ХХ століття) або просторовими (Україна, колишній Радянський Союз) рамками. Зрозуміло, що внутрішньотекстовий простір адресатів та адресантів досить широкий. Усього їх, за іменним покажчиком, 2053 одиниці [7, т. 2, с. 573–734]. З-поміж тих, на кого прямо чи опосередковано скеровано комунікативний процес, чимало прецедентних із синхронно-діахронного погляду осіб. Це, зокрема, письменники (Г. Абашидзе, А. Ахматова, І. Багрянний, М. Бажан, А. Міцкевич, І. Муравйов-Апостол, Овідій, В. Стус, Т. Шевченко, М. Че-

ремшина), політики, державні діячі (Л. Берія, М. Горбачов, Б. Клінтон, С. Ковпак, Л. Кучма, Л. Лук'яненко, Я. Мудрий, С. Петлюра, В. Чорновіл, Б. Хмельницький), митці (Л. Биков, О. Білаш, К. Білокур, І. Кавалерідзе, М. Леонтович), учені (Ю. Кондратюк, М. Коперник, Б. Патон, О. Потебня), педагоги (І. Зязюн, А. Макаренко, В. Сухомлинський), міфологічні, легендарні персони (Кассандра, М. Чурай) та ін. Більшість із них не просто компоненти антропоцентричної парадигми, а прямі чи опосередковані учасники комунікативної ситуації, яку експлікує та або та епістола й аналізований дискурс загалом.

Реальний адресант (О. Гончар) у вербалізаційному вимірі – внутрішньо-текстовий сегмент адресованої комунікації [8, с. 169] і водночас претекстова одиниця, що певною мірою програмує жанр (офіційний, напівофіційний, приватний, інтимний чи який-небудь інший) та зміст листа. Це стосується передусім тих одиниць, у яких експлікатор адресатності антропонімного чи апелятивного взірця супроводжують атрибутивні модифікатори з виразно заманіфестованим оцінним значенням, пор.: *Олесь!* [7, т. 1, с. 16] (лист від друга В. Бережного), *Олесь Терентійович!* [7, т. 1, с. 127] (лист від письменника Д. Косарика), *Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 249] (лист від літературознавця, письменника, перекладача Г. Майфета) і *Шановний Пане* (лист від чеського перекладача Р. Гульки) [7, т. 1, с. 72], *Шановний Олесь Терентійович!* (лист від літературознавця Л. Новиченка) [7, т. 1, с. 73], *Дорогий Олесю!* (лист від побратима по перу Григорія Тютюнника) [7, т. 1, с. 77].

Інтродуктивна частина епістоли, що поєднує адресацію та апеляцію, експліцитно відрефлексовує або аксіологічну візію адресанта, або жанрово-етикетні особливості листа. Конструктивним центром її найчастіше є антропонімна формула, реалізована такими варіантами: прибране ім'я (*Олесь!* [7, т. 1, с. 16], *Дорогий Олесю!* [7, т. 1, с. 78]), прізвище (*Шановний тов. Гончар!* [7, т. 1, с. 109], *Здравствуй, товариш Гончар!* [7, т. 1, с. 34]), прибране ім'я та по батькові (*Шановний Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 362]), офіційне ім'я та по батькові (*Вельмишановний Олександр Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 199], *Дорогий Олександр Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 96]),

прибране ім'я та неофіційне історично вмотивоване по батькові (*Славний друже Олесю, Терешків сину!* [7, т. 2, с. 116]).

В окремий менш продуктивний тип згруповано непропріативні вокативи. Ідеться про апелятиви 1) *пан, товариш, друг, порадник, учитель, друг по роботі*, 2) *чоловік, людина*, 3) *земляк*, об'єднані значеннями: 1) «міжособистісні офіційні або дружні, приятельські, виробничі взаємини», 2) «особа як утілення високих інтелектуальних, моральних цінностей», 3) «уродженець однієї з ким-небудь місцевості»: *Дорогий друже!* [7, т. 2, с. 238], *Вельмишановний друже мій, пораднику і вчителю!* [7, т. 2, с. 299], *Милий друже по роботі!* [7, т. 1, с. 167], *Добрий Чоловіче!* [7, т. 2, с. 226], *Рідна людино!* [7, т. 2, с. 298], *Вельмишановний і дорогий наш Земляче!* [7, т. 2, с. 35]. Звертання *пане* в радянську добу перебувало поза сферою етикетного вжитку, його навіть забороняли. Воно могло функціювати в контекстах із пейоративною ідеологічною конотацією. Цей вокатив використовують адресанти нематерикової України – іноземний член НАН України славіст Л. Рудницький (кореспонденція датована 1991 р.), польський письменник К. Трухановський (кореспонденція датована 1972 р.) та вже згадуваний чеський українознавець Р. Гулька (кореспонденція датована 1950–1959 рр.): *Дорогий пане!* [7, т. 1, с. 318], *Шановний Пане (до пана Олеса Гончара, письменника)* [7, т. 1, с. 45]. Останній удається також до узвичаєної в тодішній радянській державі етикетної формули, конструктивним центром якої є слово *товариш*: *Шановний товаришу!* [7, т. 1, с. 80], *Шановний і дорогий товаришу!* [7, т. 1, с. 103], *Дорогий товаришу!* [7, т. 1, с. 124]. Стиль спілкування, репрезентований комунікативною моделлю «адресат О. Гончар – адресант Р. Гулька», з часом набув іншої тональності: європейський тлумач почав іменувати українського письменника, твори якого перекладав чеською мовою, не *паном* чи *товаришем*, а близьким серцеві *другом*: *Шановний друже, справа з виданням «Перекопу» ще не вирішена, хоч я є цілком приготовлений до перекладу...* [7, т. 1, с. 103], *Дорогий друже, я не сподівався, що так скоро доведеться мені перекладати Ваш роман «Перекоп», хоч*

це була лише одна частина... [7, т. 1, с. 45]. Вершинними з аксіологічного погляду в цьому контексті є структури з апелятивними компонентами *Синку* та *батьку*. Перший вокатив виразно актуалізує семантику «ласкаве звертання вмудреної мистецьким досвідом літньої людини до молодого колеги», яка наскрізно пронизує весь зміст коротенького листа від 1 квітня 1946 року видатного українського художника слова П. Панча. З ним автор «Прапороносців» підтримував творчі зв'язки понад 30 літ і присвятив духовному наставникові чимало місця у «Щоденниках» (див. про це: [10, с. 181–188]): *Добре, Синку! Оповідання* [«Модри Камень». – Н. С.] *підє в № 4 (наразі уже складається № 6). Вам тоді надішлють авторський. На користь пішла Вам перерва. Якби такий рецепт застосувати до наших початківців!* [7, т. 1, с. 16] (див. також: [7, т. 1, с. 549]). Другий вокатив актуалізує значення «сповнений глибокої поваги до кого-небудь», що перегукується з етнічно конотованим і культивованим у часи національного розвою шанобливим називанням козацької старшини, отаманів, яскравих постатей: *Батьку наш, пане Олесю! Їй-богу, сьогодні святковий день, бо одержав від Вас коротенького листа...* [7, т. 1, с. 16] (адресант – український поет І. Іов).

Наступну групу сформували звертання онімно-апелятивної структури, організовані за моделлю *звертання-апелятив* + *звертання-антропонім*, що має різні форми синтаксичної реалізації: *препозитивний апелятив* + *постпозитивний антропонім*, *препозитивний антропонім* + *постпозитивний апелятив* або *самостійне функціонування антропоніма й апелятива*, пор.: *Любий друже Олесю Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 110]; *Любий Олесю, дорогий друже мій!* [7, т. 2, с. 110]; *Дорогий Олесю Терентійовичу, друже мій хороший!* [7, т. 2, с. 18]; *Олесю, мій дорогий друже!* [7, т. 1, с. 212]; *Олесю! Друже!* [7, т. 1, с. 23]. Вони є органічним складником приватного листування і обарвлені меліоративним значенням «приятельські, дружні, випробувані часом взаємини».

У досліджуваному епістолярному дискурсі кількісно переважають моноадресатні одиниці: *Олесь! Олесю! Олесь Гончар! Олесю Гончар! Олесь Терен-*

тійович! Олесю Терентійовичу! ...друг! ...друзе! ...пан! ...пане! ...товариш! ...товаришу! й т. ін. Зафіксовано поодинокі приклади бі- та поліадресатних структур. Ідентифікувальним для них є значення «родина Олесь Гончара». Біадресатну модель конституюють антропоніми *Олесь, Валя*, апелятиви *друзі, люди* в єдності із семантично та синтаксично залежними від них компонентами (здебільшого приватне листування), *Олесь Терентійович, Валентина Данилівна* (головно приватне, спорадично офіційне листування), а поліадресатну – *Олесь, Валя, родина Гончара (Гончарі)* (приватне листування), *Олесь Терентійович, Валентина Данилівна, родина Гончара* (здебільшого приватне, зрідка офіційне листування): *Дорогі Олесю й Валю!* [7, т. 1, с. 283], *Дорогі, любі Валя і Олесю!* [7, т. 1, с. 419], *Мої дорогі, мої любі Олесю й Валю!* [7, т. 2, с. 270], *Дорога Валю! Дорогий Олесю!* [7, т. 1, с. 327], *Дорогі мої друзі!* [7, т. 1, с. 344], *Дорогі мої Валентино Данилівно і Олесю Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 6], *Глибокоповажна Валентино Данилівно, дорогий Олесь Терентійович!* [7, т. 1, с. 276], *Глибокошановний і дорогий Олесю Терентійовичу! Слава Валентино Данилівно!* [7, т. 2, с. 395], *Дорогі Гончарі!* [7, т. 1, с. 370], *Дорогі й милі всім нам люди – Валентино Данилівно, Олесю Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 201], *Дорогий Олесю Терентійовичу і вся Ваша родина!* [7, т. 2, с. 282]. Специфіка описуваного різновиду адресатів у тому, що вони зосереджені в листовному жанрі вітання – святкового або подієвого привітання чи побажання.

Що ж до аксіологічності як релевантної ознаки епістолярію, то її виразно реалізують вокативні конструкції з поширювальними компонентами. У цих структурах послідовно діє принцип лексико-семантичної вибірконості, детермінований різними чинниками: жанровим модифікатором листа, намірами адресанта, міжособистісними взаєминами між отримувачем інформації та її автором тощо, пор.: *Милый Олесь!* [7, т. 1, с. 470] (лист від близького друга, колеги С. Баруздіна) і *Глибокоповажаний Олесь Терентійович!* [7, т. 2, с. 30] (лист від провідного наукового співробітника Шевченківського національного заповідника З. Тарахан-Берези). Лексичний спектр поширювальних компонентів не

виходить за береги характерних для листувального контексту семантичних груп. Його функційне ядро структурують прикметники оцінної семантики [*шановний* (17,5 % від загальної кількості аналізованих лексем), *вельмишановний* (10,7 %), *глибокоповажаний* (3,2 %), *високоповажаний* (2,2 %), *високошановний* (0,6 %), *глибокошановний* (0,24 %), *найшанованіший* (0,12 %), *вповажаний* (0,12 %), *вельмишановно-дорогий* (0,12 %)], *предорогий* (0,12 %), у якому абсолютна першість щодо частоти вживання належить лексемі *дорогий* (65,1 %). Вони утворюють градаційні ряди й інтенційно запроєктовані виконувати роль позитивно конотованих аксіологічних маркерів увічливих звертань: *Дарагі Алесь!* [7, т. 1, с. 318], *Дорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 331], *Шановний Олесь Терентійович!* [7, т. 1, с. 198], *Вельмишановний Олександр Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 196], *Високоповажаний Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 260], *Високошановний ... Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 403], *Предорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 324].

До емоційно маркованих приадресатних поширювачів варто уналежнити також окремі присвійні та особові займенники. Посесивні лексеми *мій* та *наш* експлікують різні інформативні плани: перший – особистісно скеровану в приватному листуванні, другий – колективно скеровану в приватному або офіційному листуванні інформацію: *Дорогий мій Олесю!* [7, т. 1, с. 372], *Любий Олесю, дорогий мій друже Олександр Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 413]; *Наші дорогі Люди!* [7, т. 1, с. 276], *Вельмишановний наш Академіку, дорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 403]. Особові прономінативи *ти*, *Ви* як внутрішньотекстові субститути реального адресата функціують на правах таких важливих текстових індикаторів, як взаємини реципієнта й автора, приватне / офіційне листування: *Дорогий Олесю! Вітаю тебе з новими успіхами...* [7, т. 2, с. 343]; *Сердечне спасибі Вам, рідний Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 342], *Дорогий Олесю Терентійовичу, вітаю Вас!* [7, т. 2, с. 343].

Розряд вокативів із поширювальними компонентами, що виражають гранично високий ступінь інтенсивності ознаки, розширюють ті, у яких приіменну позицію

заповнюють щойно проаналізовані атрибутивні поширювачі, утворюючи складні слова або – частіше – поєднані за допомогою сполучників сурядності чи асиндетично ряди однорідних членів. Пор. подані вище приклади з такими: *Вельмишановно-дорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 448]; *Дорогий і шановний Олесь Гончару!* [7, т. 1, с. 441], *Дорогий і найшанованіший Олесю Гончару!* [7, т. 1, с. 441], *Вповажаний і Дорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 281], *Любий і дорогий Олесь Терентійович!* [7, т. 1, с. 436], *Любий, щирий і висоповажний Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 260], *Великий мій і святий!* [7, т. 1, с. 323], *Глибокошановний і дорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 386], *Шановний і дуже дорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 308], *Рідний і дорогий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 157], *Дорогий, любий друже!* [7, т. 1, с. 421], *Вповажаний, дорогий і незабутній Олесю Терентійовичу!* [7, т. 2, с. 269]. Регулярною сферою вживання розглядуваних вокативів є приватне листування. Для цієї епістолярної царини характерні також звертання з детермінувальними ад'ективами, об'єднаними семами 'виділюваність', 'високий ступінь спорідненості', 'відомість, знаність', 'риси характеру', 'значущість', 'окремішність' (*славний*, *рідний*, *любий*, *хороший*, *незабутній*, *великий*, *знаний*, *добрий*, *щирий*, *святий*): *Славний наш Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 350], *Рідний Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 342], *Любий Олесю!* [7, т. 1, с. 38], *Любий Олесю Терентійовичу!* [7, т. 1, с. 286].

Поряд із апеллятивно-адресатними структурами *дорогий + компонент (компоненти) прізвищної формули*, *шановний + компонент (компоненти) прізвищної формули*, *вельмишановний + компонент (компоненти) прізвищної формули*, що їх регулярно вживають багато авторів, побутують активно використовувані окремими адресантами емоційно навантажені одиничні вокативи чи вокативні конструкції. Їхніми творцями є близькі О. Гончару люди або відомі особистості, з якими він підтримував багатолітні творчі зв'язки. Зокрема, російський письменник С. Баруздин полюбляє звертання *Милый Олесь!*, відомий український шевченкознавець П. Жур – *Рідний Олесю Терентійовичу!*, друзі письменника на все життя В. Бережний та С. Завго-

родній – прибране ім'я *Олесь! Олесю!* без маркувальних поширювачів і з ними.

Висновки. Досліджуваний листувальний контекст з огляду на специфічність його завдань, функцій, структури, форм репрезентації, засобів мовної організації можна вважати самодостатнім функційним різновидом літературної мови, тобто окремим стилем, який протистоїть науковому, офіційно-діловому, публіцистичному, художньому, конфесійному та розмовному стилям і водночас органічно взаємодіє з ними.

Виняткову конститутивну роль в аналізованому епістолярію відведено антропоцентричній адресатно-адресантній моделі, зокрема одноосібному реальному адресатові (О. Гончару) – паритетному комунікативному партнерові, якому моно- (частіше) чи поліадресант (зрідка) спрямовують чітко запроєктовану мовленнєву дію. Важливо наголосити, що типовим для обох комунікантів є перебування в одному, а не в різних просторово-часових контину-

умах. Адресат функціє на правах безпосереднього реципієнта висловлення з відповідною реактивно-рецептивною стратегією. Найпродуктивніший засіб вербалізації адресата – один або два компоненти прецедентної прізвищної формули *Олесь Терентійович Гончар* [*Олесь, Гончар, Олесь (Олександр) Гончар, Олесь (Олександр) Терентійович*], репрезентовані номінативом (чинна норма радянської доби) або вокативом. Активно вживані при них семантично поліфункційні прикметники з різним ступенем інтенсивності ознаки, присвійні (*мій, наш*) та особові (*ти, Ви*) займенники несуть експліцитну оцінку інформацію, забезпечують прагматичний ефект висловлення, постають промовистими аксіологічними маркерами.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в системному аналізі інших текстових категорій у багатому на мовновиражальні засоби епістолярному дискурсі «Листи до Олеся Гончара».

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Бацевич Ф. С., Кочан І. М. Лінгвістика тексту: підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2016. 316 с.
3. Бехта І. Прагманастанова художнього тексту і чинник адресата. *Лінгвістика*. 2011. № 1 (22). С. 151–158.
4. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. / упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В. Д. Гончар. Київ : Веселка, 2008. Т. 1. 456 с.; Т. 2. 608 с.; Т. 3. 648 с.
5. Єщенко Т. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти : монографія. Львів : Львів. нац. мед. у-т імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
6. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років XX століття : дис. ... доктора філол. наук : 10.01.01. Київ, 1999. 355 с.
7. Листи до Олеся Гончара : у 2-х кн.: наукове видання / упоряд., передм., прим., комент. Миколи Степаненка. Київ : Сакцент Плюс, 2016. Кн. 1 (1946–1982). 736 с.; Кн. 2 (1983–1995). 736 с.
8. Назаренко В. Різновиди внутрішньо-

текстових адресатів в адресованій ліриці Івана Франка. *Українське літературознавство*. 2014. Вип. 78. С. 169–178.

9. Нижникова Л. В. Письмо как тип текста : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 1991. 159 с.

10. Степаненко М. Літературний простір «Щоденників» Олеся Гончара : монографія. Полтава : АСМІ, 2010. 528 с.

11. Українська мова: Енциклопедія / ред. кол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.

12. Hurbanska S., Prybluda L., Konopelkina H., Svyrydenko O., Rudenko M. Linguistic and mental scope of an artwork in Ukrainian and American language culture. *APUNTES UNIVERSITARIOS*. 2022. Vol. 12, Issue 4. P. 142–161. DOI:10.17162/au.v12i4.1239. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000869464700008>

13. Ignateva S. Y. Function of social memory in a diary discourse. *Psycholinguistics*. 2016. Vol. 19 (2). P. 12–20. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000440006200002>

14. Luque Amo A. The Self of the literary diary: notes for a theoretical fundamentation. *MPOSSIBILIA-REVISTA INTERNACIONAL DE ESTUDIOS LITERARIOS*. Vol. 16. P. 93–114. URL:

<https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000451882200006>

15. Otegen N., Abduljanova Z., Rgizbaeva I. Communicative structure of the word. *4TH WORLD CONFERENCE ON PSYCHOLOGY, COUNSELING AND GUIDANCE*. 2014. Vol. 114. P. 551–558. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.12.745. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000335607400098>

References

1. Batsevykh, F.S. (2004). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky: pidruchnyk* [Fundamentals of communicative linguistics: manual]. Kyiv: Akademiia, 344 (in Ukr.).

2. Batsevykh, F.S., Kochan, I. M. (2016). *Linhvistyka tekstu: pidruchnyk* [Text linguistics: manual]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 316 (in Ukr.).

3. Bekhta, I. (2011). Prahmanastanova khudozhnoho tekstu i chynnyk adresata: pidruchnyk [Pragmatisation of the literary text and an addressee: manual]. *Linhvistyka* [Linguistics], 2011, 11 (22), 151–158 (in Ukr.).

4. Honchar, O. (2008). *Shchodennyky: u 3 tomakh* [Diaries: in 3 volumes] / ed., prep. of texts and illustrative material by V. D. Honchar. Kyiv: Veselka. Vol. 1, 456. Vol. 2, 608. Vol. 3, 648 (in Ukr.).

5. Yeshchenko, T. (2021). Fenomen khudozhnoho tekstu: komunikativnyi, semantychnyi i prahmatychnyi aspekty: monohrafiia [The phenomenon of the literary text: communicative, semantic and pragmatic aspects: a monograph]. Lviv: Lviv. nats. med. u-t imeni Danyla Halytskoho, 2021, 470 (in Ukr.).

6. Kuzmenko, V. I. (1999). *Pysmennytsky i epistolarii v ukrainskomu literaturnomu protsesi 20–50-h rokiv XX stolittia* [Writer's epistolary in the Ukrainian literary process of the 20s – 50s of the 20th c.]. PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 355 (in Ukr.).

7. Stepanenko M. (Ed.) (2016). *Lysty do Olesia Honchara* [Letters to Oles Honchar]: u 2-h kn.: naukove vydannia. Kyiv: Saktsent Plius. Vol. 1 (1946–1982), 736. Vol. 2 (1983–1995), 736 (in Ukr.).

8. Nazarenko, V. (2014). Riznovydy vnutrishnotekstovykh adresativ v adresovanii lirytsi Ivana Franka [Types of inner-text addressees in the addressed lyrics of Ivan Franko]. *Ukrainske literaturoznavstvo* [Ukrainian literature studies], Vol. 78, 169–178 (in Ukr.).

9. Nizhnikova, L. V. (1991). *Pismo kak tip teksta* [Letter as a type of the text]. PhD dissertation (Germanic languages). Odessa, 159 (in Russ.).

10. Stepanenko, M. (2010). *Literaturnyi prostir "Shchodennyky"* Olesia Honchara: monohrafiia [Literary dimension of the "Diaries" by Oles Honchar: monograph]. Poltava: ASMI, 528 (in Ukr.).

11. Rusanivskyi, V. M. & Taranenko O. O. et al. (Eds.) (2000). *Ukrainska mova: Entsyklopediia* [Ukrainian language: Encyclopedia]. Kyiv: Vyd-vo "Ukrainska entsyklopediia" im. M. P. Bazhana, 752 (in Ukr.).

12. Hurbanska S., Prybluda L., Konopelkina H., Svyrydenko O., Rudenko M. Linguistic and mental scope of an artwork in Ukrainian and American language culture. *APUNTES UNIVERSITARIOS*. 2022. Vol. 12, Issue 4. P. 142–161. DOI:10.17162/au.v12i4.1239. Retrieved from:

<https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000869464700008>.

13. Ignateva S. Y. Function of social memory in a diary discourse. *Psycholinguistics*. 2016. Vol. 19 (2). P. 12–20. Retrieved from: URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000440006200002>.

14. Luque Amo A. The Self of the literary diary: notes for a theoretical fundamentation. *MPOSSIBILIA-REVISTA INTERNACIONAL DE ESTUDIOS LITERARIOS*. Vol. 16. P. 93–114. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000451882200006>

15. Otegen N., Abduljanova Z., Rgizbaeva I. Communicative structure of the word. *4TH WORLD CONFERENCE ON PSYCHOLOGY, COUNSELING AND GUIDANCE*. 2014. Vol. 114. P. 551–558. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.12.745. Retrieved from:

<https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000335607400098>.

Abstract. *The range of the most topical issues of the up-to-date linguistics allows strengthening by the stylistic differentiation of the literary language. Actually, the researchers' crucial attention is paid to the core problem of the epistolary discourse's place within the stylistic paradigm. It is worth mentioning that in the specific structured epistolary style there is an addressee-addresser strategy, which holds a core position. The latter functions as an architectonic centre of the correspondence context. This research contains the thorough disquisition of the "Letters to Oles Honchar" epistolary, including 895 correspondences of the artistic word masters, publicists, literary experts, and specialists to Oles Honchar, the world-fame writer. In fact, the main attention was focused on the addressee (the compiler of the discourse under research clarified 2053 addressees and addressers) of the information, which comes from diverse addressees, different in terms of socio-psychological, cultural-intellectual and other factors, and explicates common and distinct communicative-content filling. It was firstly that the "Letters to Oles Honchar" epistolary appeared to be systemically characterised via the prism of mono-, bi-, and polyaddressability. As a result, the role of the vocative component as a mandatory epistolary attribute, predisposing the discourse formation in general and its contextual fragments in particular, the identification of the genre nature of the letter (primarily, the dichotomy "official / private correspondence"), was deeply examined.*

Key words: *epistolary style, letters, Oles Honchar, two-books "Letters to Oles Honchar", an addressee-addresser strategy, real addressee, an addressee-appellative potential of the real recipient of the information vocative.*